

Секция 13 Педагогические науки
Под-секция 1. Воспитание и образование

Скрипник Неля Іванівна,
к. пед. н., доцент кафедри
дошкільної педагогіки та
психології Уманського державного
педагогічного університету імені
Павла Тичини, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Ключевые слова / Keywords: гуманізація, формування толерантних взаимоотношение, діти старшого дошкільного віку. / humanization, the formation of a tolerant attitude, children under school age.

Система освіти України переживає черговий етап модернізації та реформувань. Суттєві зміни у соціально-економічній та політичній сфері країни, зміни пріоритетів у освітніх процесах посилюють увагу до особистості як активного суб'єкта суспільства, до демократизації та гуманізації навчально-виховного процесу в закладах освіти. Гуманізація освітнього процесу та стосунків між його учасниками - єдиний шлях до якісного еволюційного розвитку суспільства.

Теоретичною базою для розвитку цієї проблеми в нашій країні стали: Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закон України „Про освіту“, Національна програма „Діти України“, Концепція дошкільного виховання в Україні, в яких розкрито проблеми гуманізації всіх сторін життя сучасного суспільства і системи освіти, зокрема, дотримання принципів толерантності [4]. Пріоритетом у цих документах виступає завдання з формування високоморальної і свідомої особистості.

Для досягнення цього завдання необхідні нові підходи до навчально-виховного процесу. А такими, на нашу думку, можна вважати особистісно-орієнтована, диференційована, змістовно-орієнтована і гуманістична моделі освітнього процесу, які створюють умови для становлення індивідуальності кожної дитини, забезпечують її психологічний комфорт, захищеність та розвиток. Особливо важливим, ми вважаємо саме гуманізація освітнього процесу.

Втілення гуманістичних ідей в життя – це, перш за все, виховання людяності, милосердя, терпимість до інакомислення, повага до прав людини, людської гідності. „Це побудову стосунків учасників освітнього процесу на основі зміни стилю педагогічного спілкування – від авторитарного до демократичного, подолання жорстокого маніпулювання свідомістю вихованця, практики індокринатії учнів і студентів – нав’язування їм непорушних стереотипів мислення, догм, які не підлягають критиці“ [3, 156].

Видатний український педагог, засновник гуманістичної педагогіки Василь Олександрович Сухомлинський вважав, що виховання гуманізму й людяності повинно стати одним із завдань діяльності школи і вчителя. „Вони мають виявлятися в таких якостях і рисах особистості, як талант доброти, потреба в служінні людям — радість самовіддачі“ [7]. Поза всяким сумнівом ця проблема на сьогодні є особливо важливою і актуальною.

За останні десятиріччя багато учених та педагогів докладають чимало зусиль для роз’яснення і впровадження в практику ідей гуманізації освіти (Я. Береговий, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремінь, В. Мадзігон, А. Маслоу, О. Пометун, О. Сухомлинська, та інші). У дошкільній освіті проблему гуманізації взаємостосунків досліджували: Д. Ельконін, О. Кононко, М. Лісіна та ін. (роль спілкування дитини з дорослим в особистісному становленні дошкільника); Л. Башлакова, А. Богущ, Т. Поніманська, Ю. Приходько, Т. Репіна та ін. (роль взаємин педагога з вихованцями у формуванні ціннісного ставлення до однолітків); Л. Артемова,

О. Запорожець, В. Котирло, Л. Проколієнко, та ін. (формування гуманних взаємин дошкільників у спільній діяльності). Разом з тим, недосліджена роль педагога в гуманізації освітнього процесу, зокрема, готовність його до формування толерантних взаємостосунків серед дошкільників.

Метою нашого дослідження є означення завдань, умов і особливостей формування толерантних взаємостосунків педагогів і вихованців освітніх закладів у контексті гуманізації освітнього процесу.

Перш ніж розглядати означену проблему, нами було визначено ряд характеристик, які ототожнюються з толерантною особистістю: дотримання гуманних правил і норм людського співіснування; прояв терпимості, шанобливого ставлення до інших людей, традицій і культур; здатність до емоційного співчуття; розвиток уміння адекватно оцінювати свої вчинки і вчинки інших; уміння прислухатися до думки інших; мирно вирішувати конфліктні ситуації; розуміти значущість і цінність життя кожної людини.

Гуманізація виховного процесу, на нашу думку, перш за все нерозривно пов'язаний зі змінами уявлень про сутність педагогічного впливу й ролі педагога в навчально-виховній взаємодії. Як зазначає Т. Поніманська „Майстерність вихователя саме й полягає в умінні доцільно й адекватно апелювати до почуттів і досвіду дітей, тактовно і делікатно обговорювати з ними питання, що їх хвилюють, ненав'язливо й точно допомагати в ціннісному освоєнні світу людей “ [5, с. 3]. Отже, через стосунки із дорослим дитина отримує всю необхідну інформацію для усвідомлення своєї ролі у суспільстві навіть без спеціальних методів навчання.

На нашу думку, у взаємодії дорослого із дитиною вирішальним є терпимість і емоційність дорослого. Адже емоційні гуманістичні орієнтири обумовлюють ставлення особистості до навколишніх і трансформуються у регулятивно-поведінкові прояви. У зв'язку з цим, дуже важливо знайти вірний стиль спілкування дорослого з дітьми. На наш погляд вихователь, який дотримується гуманістичних принципів у взаємостосунках із

вихованцем повинен ставитись до дитячої особистості як до самостійної цінності; надавати перевагу організаційному впливу над дисциплінарним; повинен вміти визнавати свої помилки; оптимально і справедливо розподіляти функції між собою та вихованцями; поєднувати вимогливість з повагою до особистості дитини; віддавати перевагу непрямим засобам впливу (зміна пози, жестів, інтонацій, погляду тощо); повинен досягати постійного зворотного зв'язку у взаємодії, вміти аналізувати та розрізняти настрої кожного вихованця

До кожного малюка рекомендується звертатися на ім'я, прагнути використовувати не вказівку і зауваження, а погляд, заохочувальний дотик, які зрозумілі дитині і дозволяють без слів донести почуття та емоції дорослого до свідомості дитини. Так виникає особлива мова спілкування дитини і дорослого, яка зрозуміла їм обом: покласти руку на плече – ніби висловити свою підтримку, погладити по голові, обійняти – прояв ніжності і любові. Часто достатньо погляду, щоб донести до дитини необхідне: підбадьорити, осудити, зупинити, похвалити. Мова педагога повинна бути живою, емоційною, зрозумілою дітям.

Враховуючи визначені вище умови та важливість створення гуманного середовища у освітньому закладі нами було визначено ряд завдань, які необхідно вирішити педагогу:

1. сформувані уявлення про «толерантність» як основи нової соціальної ідеології і одного із напрямів гуманістичного виховання;
2. дотримуватися та впроваджувати в освітньому процесі принципи толерантних взаєностосунків;
3. розробити і запровадити методичні рекомендації щодо навчання та виховання на принципах толерантності;
4. формувати уявлення дитини про себе як унікальну особистість;
5. розширювати уявлення дитини про інших людей на основі співставлення себе з ними, визначення схожості та відмінності;

6. створювати умови для профілактики і попередження конфліктів, агресивності, екстремізму серед усіх учасників освітнього процесу;

7. навчати вихованців навчати аналізувати та усвідомлювати свої потреби і можливості (фізичних, духовних), переваги і недоліки, права і обов'язки; розуміти правила і норми людського співіснування, розвивати вміння давати оцінку своїм вчинкам і вчинкам інших; робити свій вибір і ухвалювати рішення; прислухатися до думки інших; мирно, знаходити компроміс у спорах [6].

Успіх вирішення поставлених завдань на сучасному етапі залежить від сформованості стилю стосунків педагога із вихованцем. Виходячи з особливостей розвитку дітей та поставлених завдань, нами були визначені вимоги до стилю стосунків вихователя з дітьми, який би відповідав толерантності: готовність захищати інтереси і права своїх вихованців; відмовлятися від повчального і категоричного стилю спілкування; створювати умови для рівноправного діалогу та дискусій; використовувати внутрішній потенціал і досвід кожної дитини; відчувати і приймати емоційний настрій кожної дитини; стримувати свої емоції і почуття; оволодівати механізмом емпатії; з розумінням і повагою ставитись до проблем кожної дитини; усвідомлювати свої переваги і недоліки у характері (самоаналіз); виявляти готовність миритися з чужою думкою [6].

Таким чином, проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, доробки вітчизняних та зарубіжних вчених можемо зробити висновок про те, що уже з дошкільного віку стоїть важливе завдання – гуманізація освітнього процесу та виховання особистості на принципах гуманізму. У ході дослідження цієї проблеми були визначені завдання, умови і особливості формування толерантних взаємостосунків педагогів і вихованців. Для подальшого дослідження цієї проблеми стоїть завдання визначити умови практичної реалізації поставлених завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності: Наук. Видання. – К.: Либідь, 2006. – 272 с.
2. Богущ А. М. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / А. М. Богущ, Н. В Гавриш – К. : Слово, 2008. – 408 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [гол. ред. В.Г. Кремінь]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С.156.
4. Концепція національного виховання особистості в умовах розвитку української державності // шлях освіти. – 2000. - № 3. – С. 7-13.
5. Поніманська Т. І. Виховання людяності: технологічний аспект // Дошкільне виховання. – 2008. - № 4. – С. 3-5.
6. Скрипник Н.І. Деякі аспекти готовності педагогічних працівників до гуманізації освітнього процесу / Проблеми підготовки сучасного вчителя: Збірник наукових праць УДПУ / [ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. – Випуск 6. – Ч.2. - С. 306-311.
7. Сухомлинський В.О. Павлицька середня школа // Вибрані твори: В 5 т. / В.О. Сухомлинський - К.: Рад. школа, 1977. - Т.4. - 460 с.

Lyteratura:

1. Beh I.D. Vyhovannja osobystosti: Shodzhennja do duhovnosti: Nauk. Vydannja. – K.: Lybid', 2006. – 272 s.
2. Encyklopedija osvity / Akad. ped. nauk Ukrai'ny; [gol. red. V.G. Kremin']. – K.: Jurinkom Inter, 2008. – S.156.
3. Konceptija nacional'nogo vyhovannja osobystosti v umovah rozvytku ukrai'ns'koi' derzhavnosti // shljah osvity. – 2000. № 3. – S. 7 13.
4. Ponimans'ka T. I. Vyhovannja ljudjanosti: tehnologichnyj aspekt // Doshkil'ne vyhovannja. – 2008. № 4. – S. 3 5.
5. Skrypnyk N.I. Dejaki aspekty gotovnosti pedagogichnyh pracivnykiv do

gumanizacii' osvitn'ogo procesu / Problemy pidgotovky suchasnogo vchytelja:
Zbirnyk naukovyh prac' UDPU / [red. kol.: Pobirchenko N.S. (gol. red.) ta inshi]. –
Uman' : PP Zhovtyj O.O., 2012. – Vypusk 6. – Ch.2. S. 306-311.

6. Suhomlyns'kyj V.O. Pavlys'ka serednja shkola // Vybrani tvory: V 5 t. /
V.O. Suhomlyns'kyj K.: Rad. shkola, 1977. T.4. 460 s.